

УДК 342.951:351.82(410)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1403136>

Р.М. ЛЕЩЕНКО,

асистент кафедри фінансового права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, м. Київ, Україна

А.В. ЗАЙКА,

магістр правознавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна; e-mail: angela_zaika@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4199-8204>

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

R.M. LESHCHENKO,

Assistant, Chair of Financial Law, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ph.D. in Law, Kyiv, Ukraine

A.V. ZAIKA,

Master of Laws, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Kyiv, Ukraine; e-mail: angela_zaika@ukr.net;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4199-8204>

RELATIONS BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY IN UK: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Постановка проблеми

Формування та розвиток інститутів громадянського суспільства і взаємодія таких інститутів з державою є актуальним питанням для формування демократичного суспільства. Підтримка державою громадського сектору та методи залучення організацій громадянського суспільства до політичного процесу є складовою політико-адміністративної системи управління. Процеси її розвитку та вдосконалення залежать як від самоорганізації громадян як інструменту суспільного впливу на формування та впровадження державної політики, контролю за діяльністю публічних органів влади, так і від державних механізмів, які створюють можливості для такого впливу.

Повноцінна взаємодія громадянського суспільства та держави справляє значний позитивний вплив на побудову збалансованої й компетентної системи врядування, в якій громадяни відчувають свою здатність впливати на політичний процес та розвиток держави. Заходи щодо вдосконалення такої взаємодії мають зміцнити демократичне управління, гармонізувати суспільно-політичні відносини та підвищити ефектив-

ність державних інституцій. Як приклад для України пропонуємо розглянути досвід Великобританії – однієї з найуспішніших європейських країн у сфері взаємовідносин інститутів громадянського суспільства з органами державної влади.

Сьогодні Україна знаходиться на шляху децентралізації владних повноважень, і лише за допомогою громадськості, зокрема контролю громадськості, владний механізм досягне належного вигляду. Дослідження досвіду Великобританії дозволить виокремити ефективні механізми співпраці громадянського суспільства та держави, адже така співпраця в Великобританії налагоджена шляхом укладення відповідних угод.

Спільна діяльність таких інституцій як державна влада та громадськість належним чином не врегульована правовими нормами законодавчих актів України, що визначають напрямки, форми та можливості втручання в діяльність іншого органу. Не менш важливою є правова регламентація реальної участі громадян у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка потребує і механізм громадського контролю за умовами перебування громадян у місцях позбавлення волі тощо. І це далеко не

повний перелік прогалин національного законодавства в сфері організації та здійснення громадського контролю в Україні. Тож, питання дослідження досвіду Великобританії співпраці громадянського суспільства та держави надасть можливість ефективно пропонувати його для України.

Так, серед сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців, які досліджують розвиток інститутів громадянського суспільства, напрями взаємодії таких інститутів з органами державної влади, слід виділити Є.А. Афоніна, Л.В. Гонюкову та Р.В. Войтович, які розкрили основні шляхи подолання бар'єрів у співпраці держави з громадянським суспільством [2]; А.Ф. Колодія, що визначив теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні [3]; О. Петришина, який навів питання взаємовідносин визначених інституцій [4]; О.П. Якубовського та Т.О. Бутирської, що визначили основні етапи формування взаємодії держави та громадянського суспільства [5]; Р.А. Лідовець, яка визначила етапи становлення громадянського суспільства та держави безпосередньо у Великобританії [6] та інші.

Тому через актуальність проблеми метою статті є визначення особливостей взаємовідносин між інститутами громадянського суспільства та публічними органами влади на прикладі Великобританії в контексті розвитку громадянського суспільства в Україні та модернізації її системи політико-адміністративного управління. Її новизна полягає в наведенні сучасних та історичних шляхів взаємодії держави та громадянського суспільства в Великобританії. Завданням статті є визначення поняття "громадянське суспільство", аналіз етапів становлення взаємодії громадянського суспільства та держави в Великобританії, інтеграція досвіду взаємодії громадянського суспільства і держави в Великобританії для України.

Слід зазначити, що розвиток громадянського суспільства у Великобританії характеризується впливом громадськості не стільки на вирішення політичних питань в державі, чи економічні проблеми держави, а більше на ті проблеми, що наразі у світі вважаються глобальними, що дає змогу оцінити своєрідний масштаб дії громадянського суспільства в Великобританії. Громадські організації, які акцентують свою увагу на охорону навколишнього природного середовища, чи проблемах глобального потепління, гендерній рівності, екологічних чи тваринних ситуаціях тощо, набирають все більшої популярності у

Великобританії. З цього приводу, наприклад, Раф Пайлі (Raf Pauly), Філіп де Рінкк (Filip de Rynck) та Брем Вершуер (Bram Verschuere) пропонують альтернативу переважній точці зору щодо загальних принципів управління, базуючись на відносинах між урядом та громадянським суспільством як взаємозв'язком між примусом та насильством [7]. До того ж, Сімон Чамберс (Simone Chambers) та Джеффри Копстейн (Jeffrey Kopstein) визнають, що незважаючи на відмінності в межах визначення, сучасний інтерес до громадянського суспільства зосереджується переважно на асоціативному житті, а не на ринкові або валютні відносини [8], що також є актуальним для обраної тематики.

Тому, досліджуючи проблему взаємодії громадянського суспільства та держави у Великобританії, насамперед необхідно розкрити поняття, сутність та ознаки громадянського суспільства загалом. Сьогодні неодноразово у науковій літературі зустрічається формулювання, що феномен громадянського суспільства виник разом з ідеями класичного європейського конституціоналізму, який був започаткований працями мислителів XVII ст., таких як Г. Гроцій, Т. Гоббс, Дж. Локк тощо. А також слід згадати про представників епохи Відродження – Ж.-Ж. Руссо, Ш.Л. Монтеск'є, В. Гумбольдт, Д. Віко та інші, які зробили значний вклад у становлення громадянського суспільства.

Поняття громадянського суспільства

Визначаючи поняття "громадянське суспільство", варто звернутись у першу чергу до наукових словників. Так, у "Юридичній енциклопедії" та "Великому енциклопедичному юридичному словнику" зазначено, що "громадянське суспільство – це суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії і права. Побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина" [9, с.646; 10, с.143].

Ю.М. Тодика надає визначення громадянського суспільства як системи самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів та відносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів та потреб індивідів і колективів, для життєдіяльності соціальної і духовної сфер, їх відтворення та передачі від покоління до покоління [11, с.187]. Відповідно, складовими громадянського суспільства є:

1) добровільно сформовані первинні самоврядні угруповання людей (сім'я, різні асоціації, господарські корпорації, клуби за інтересами, інші суспільні об'єднання);

2) сукупність недержавних суспільних відносин;

3) господарська і приватна частина життєдіяльності людей, їх звичаї, традиції;

4) сфера самоврядних організацій індивідів [11, с.187].

В.Ф. Погорілко вважає, що громадянське суспільство – це соціально неоднорідне, структуроване (стратифіковане) суспільство, що є відносно незалежним від держави Разом з тим, громадянське суспільство – це спільність вільних і рівноправних людей, кожному з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником та брати активну і всебічну участь у політичному житті" [12, с.88]. На думку А.М. Колодія всі ознаки громадянського суспільства слід узагальнити та звести до трьох найбільш важливих, таких як: 1) демократичність; 2) соціальна спрямованість; 3) урегульованість соціально справедливим правом [13, с.13].

В свою чергу, Адам Єзард (Adam Jezard) нагадує визначення громадянського суспільства, надане Світовим банком: "Громадянське суспільство... відноситься до широкого кола організацій: общинних груп, неурядових організацій, профспілок, груп корінного населення, благодійних організацій, релігійних організацій, професійних асоціацій та фондів" [14].

Найбільш оптимальним, на нашу думку, є визначення поняття «громадянське суспільство» А.М. Колодія, адже останній пропонує три найбільш дотичні до громадянського суспільства ознаки, а саме: 1) демократичність; 2) соціальна спрямованість; 3) урегульованість соціально справедливим правом [13, с.13]. Саме таке визначення є найбільш універсальним й у рівній мірі підходить для характеристики суспільства у Великобританії та Україні.

Становлення громадянського суспільства у Великобританії

Звертаючись до ґенези громадянського суспільства у Великобританії, його зародкам пропонуємо вважати намагання громадян об'єднуватись у громади для надання допомоги потребуючим. Створювались відповідні санітарні заклади, що у подальшому вважались відповідними територіальними радами, своєрідними представницькими органами місцевого самоврядування, та відстоювали громадами свою громадянську позицію [15, с.189].

Але зародження активної громадянської позиції в Великобританії пропонуємо вважати приблизно у XVIII столітті. Р.А. Лідовець з цього приводу стверджує, що саме у цей період важливу роль у житті міста починають відігравати громадські організації (наукові, культурні, релігійні, просвітницькі та ін.). Він зазначає, що такі організації називались товариствами, асоціаціями, лігами чи клубами, останні переслідували різноманітні цілі, мали великі кількості прихильників, що обраховувались тисячами осіб. Існували такі громадські утворення на добровільних пожертвуваннях або обов'язкових членських внесках, а розмір таких членських внесків міг бути різним та залежав виключно від статусу осіб, які входили до таких громадських об'єднань. Такі громадські утворення як правило діяли відкрито та публічно, та разом із ними йшла тенденція формування професійних спілок та навіть масонських організацій.

Середина XVIII ст. у Лондоні характеризувалась вже достатньо значною кількістю громадських об'єднань, мається на увазі від 40 до 50 типів товариств, а в кожному великому провінційному центрі – до 20. Зібрання членів таких громадських об'єднань відбувались у формах зустрічей, церемоній, обідів чи інших масових заходів. Мета діяльності таких громадських об'єднань була направлена на зміцнення демократичних прав: свободи слова, вільних зібрань, звернення з петиціями до парламенту і до короля [6, с.4–5].

Як показовий, ми обрали саме цей період історії Великобританії, адже період аболіціоністського руху став важливим чинником становлення громадянського суспільства. У середині 1787 р. Г. Шарп, У. Уілберфорс і Т. Кларксон заснували Товариство за скасування работоргівлі, яке достатньо швидко мало свої представництва вже майже у кожному із регіонів Великобританії. Діяльність товариство проводило у формі лекцій, виставок. Також члени товариства видавали трактати, листівки, газети, організували бойкоти колоніальної продукції, вирощеної за допомогою рабської праці, виступали з ініціативами в парламенті, направляли петиції. А ключовим було те, що товариство домоглось заборони парламентом работоргівлі в 1807 р., що було для Великобританії знаковим показником активності громадянського суспільства та першою вагомою перемогою громадянської думки [6, с.4–5].

Сучасний стан взаємодії громадянського суспільства і держави в Великобританії

Із квітня 2018 року у Великобританії почалась своєрідна трансформація суспільства, коли

Міністерство юстиції Великобританії опублікувало "Національну правову базу підвищення громадської участі". У зазначеному документі був наданий перелік питань національного значення, які в обов'язковому порядку повинні обговорюватися і розроблятися спільно з громадянами.

Серед них:

- питання, здатні призвести до значних конституційних змін;
- питання, в яких задля отримання помітного ефекту поряд із діями уряду необхідна активна участь самих громадян – скажімо, боротьба з курінням або ожирінням;
- якщо є кілька варіантів політики, щодо яких уряд не дійшов остаточного висновку;
- якщо існує суспільна користь від вивчення складних і важких компромісів між різними політичними рішеннями – скажімо, між особистим бажанням літати дешевими авіарейсами та суспільною потребою у зменшенні вуглецевих атмосферних викидів [16].

Крім того, цей консультативний документ установив низку основних критеріїв, притаманних ефективним механізмам зміцнення народної довіри, і детально охарактеризував дві нові форми, що можуть застосовуватися поряд зі стандартними консультативними процедурами:

1) громадські саміти: на них збираються великі групи людей (як правило 500–1000 осіб) для обговорення одного чи кількох пов'язаних між собою питань. Саміт відбувається за особистої присутності учасників або в режимі онлайн. Рекомендації саміту подаються до парламенту для подальшого розгляду;

2) громадські журі: незалежний громадський форум, призначений для аналізу та обговорення важливих питань державної політики. Громадські журі мають багато спільного з журі присяжних у судовій системі. Громадське журі збирає експертну інформацію з обговорюваних питань, може ставити запитання відповідним експертам, після чого ухвалює своє рішення. У свою чергу, уряд зобов'язаний опублікувати власну відповідь на таке рішення – або в порядку загального реагування на результати широких громадських консультацій, або у формі окремого публічного документа;

3) петиції до Вестмінстера: Регламентний комітет Палати громад запропонував електронну систему подання петицій, яка б діяла паралельно з традиційною. Пропонується три рази на рік обговорювати окремі електронні петиції в Палаті громад. Принцип електронної петиції був

також охарактеризований як цінний механізм громадської участі в Білій книзі "Місцеве самоврядування" [17].

Цікавим є те, що "втім, ще до оприлюднення цього програмного документа численні органи місцевої влади запровадили у себе процедури подання електронних петицій паралельно з традиційним "паперовим" процесом.

Цей електронний інструмент виявився одним з найбільш ефективних механізмів забезпечення збільшення громадської участі у місцевих процесах прийняття рішень. Дотримуючись курсу на проведення більш відповідальної та прозорої політики, британський уряд організував консультативну платформу "Have your say" (Слово за вами).

У цьому порталі знайшов вираз головний принцип роботи британського Міністерства внутрішніх справ: усім без винятку змінам у політиці повинні передувати публічні консультації, для чого МВС публікує пропозиції щодо проведення консультацій з того чи іншого питання і пропонує громадянам подавати свої зауваження та рекомендації. Кожний консультативний документ містить інструкції про порядок надсилання відповідей і строки подачі зауважень [18, с.76].

Важливою складовою взаємодії держави та громадянського суспільства, на нашу думку, є договори про взаємодію держави та громадянського суспільства, які містять порядок політики співпраці, процедури впливу громадянського суспільства на прийняття важливих владних рішень тощо. Треба зазначити, що Великобританія має певний досвід використання таких договорів.

Великобританія на відміну від інших країн, наприклад, Хорватії, Естонії (які мають так звані "де-факто" угоди, прийняті урядом у формі відповідних державних програм, чи парламентом у формі відповідної галузевої чи загальної Концепції), має укладену двосторонню офіційну угоду між громадянським суспільством та державою. Тут варто звернути увагу на досвід Угорщини, яка має односторонню заяву з виразом зобов'язань сторони, яку також слід розглядати як своєрідний договір, що дає початки співпраці між досліджуваними нами інституціями.

Міністерство юстиції Великобританії зазначає, що будь-які механізми посилення участі громадян у демократичних процесах та зміцнення довіри досягатимуть своєї мети лише якщо вони відповідатимуть наступним критеріям:

1) враховують інтереси відповідних груп населення. Для цього вони повинні вважатися

корисними, а їхні учасники – почуватися краще інформованими в результаті їх застосування;

2) забезпечують максимально широке представництво і доступність, залучення широких верств населення і участь у процесі пропорційного зрізу відповідних аудиторій;

3) заслуговують довіри, а отже люди відчувають свою значущість. Для цього має існувати та ефективно виконуватися дієвий об'єктивний стандарт застосування механізмів залучення громадськості до обговорення питань національної політики: повинен існувати зворотний зв'язок з учасниками обговорень і обов'язкова оцінка результатів на відповідному рівні;

4) відкритість і прозорість: учасники повинні заздалегідь знати можливий ступінь свого впливу, і як уряд рахуватиметься з їхніми висновками. Повинно існувати взаєморозуміння щодо того, коли і як будуть застосовуватися ці механізми;

5) системний характер та інтегрованість у процес формування політики, інакше люди вважатимуть їх рекламним трюком, який підриває легітимність процесу;

6) відповідають фундаментальним принципам представницької демократії. Уряд і парламент повинні й надалі залишати певний простір для врахування ефекту від будь-яких змін у політиці – зокрема там, де помітно зростають потреби в ресурсах. Уряд вважає вкрай важливим, щоб ці механізми доповнювали собою, а не ставили під сумнів верховенство нашої системи представницької демократії, і повинно існувати чітке розуміння співвідношення цих механізмів із розглядом питань у парламенті [19, с.335].

Висновки

Політика Великобританії дозволяє говорити про високий рівень розвитку у сфері взаємовідносин влади та суспільства в контексті зміцнення взаємної довіри та забезпечення належного

управління, що сприяє демократії, верховенству права та сталому економічному розвитку.

1. Пріоритетними завданнями України у сфері взаємовідносин публічних органів влади з інститутами громадянського суспільства, з врахуванням досвіду Великобританії, є: вдосконалення механізму розробки публічно-управлінських рішень шляхом різних форм залучення громадськості, збільшення рівня довіри суспільства до інститутів громадянського суспільства, створення середовища суспільної значущості на політичні процеси тощо. Означені завдання нівелюються кризою довіри суспільства до влади та її інститутів та низькою правовою культурою суспільства, що впливають на розуміння політично-правових процесів і феномену публічного врядування та його відмінність від застарілої концепції державного управління тощо.

2. Рух України до європейських стандартів публічного врядування залежить від побудови не тільки правової й демократичної держави, але й від формування нового суспільства. Носієм влади є народ, отже, якість владних рішень пов'язана із правовою культурою та світоглядом суспільства. Інакше навіть такі інструменти взаємодії громадянського суспільства та держави, які були схарактеризовані на прикладі Великобританії, не матимуть належної ефективності під час реалізації.

3. Сьогодні законодавством України не передбачено, яким чином громадянин може контролювати процес децентралізації владних повноважень в Україні та як може брати участь у процесі децентралізації владних повноважень, що є неприпустимим для демократичної країни. І саме передбачення такого порядку участі та контролю громадян у процесі децентралізації владних повноважень в Україні і є основним шляхом вирішення проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Держава і громадянин: шлях до співпраці: наук.-метод. матеріали з питань орг. громад. слухань / уклад.: Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова. К.: Вид-во НАДУ, 2006. 84 с.
2. Афонін Е. А., Гонюкова Л. В., Войтович Р. В. Громадська участь у творенні та здійсненні державної політики. К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 160 с.
3. Колодій А. Ф. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні: монографія. Львів: Вид-во "Червона Калина", 2002. 276 с.
4. Петришин О. Громадянське суспільство і держава: питання взаємовідносин. Вісник академії правових наук України. 2006. № 4. С. 3–12.
5. Якубовський О. П., Бутирська Т. О. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії: монографія. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. 196 с.
6. Лідовець Р. А. Становлення громадянського суспільства у Великобританії. Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право": електрон. наук. фахове вид. 2010. № 2. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10lrasuv.pdf>.

7. Raf Pauly, Filip de Rynck & Bram Verschuere. The relationship between government and civil society. A neo-Gramscian framework for analysis. Ghent University - Dept. of Public Governance, Management and Finance. URL: <https://biblio.ugent.be/publication/8065871/file/8065904.pdf>.
8. Simone Chambers, Jeffrey Kopstein. Civil Society and the State. The Oxford Handbook of Political Theory. Phillips, Anne, P Honig, Bonnie, John S. (Eds.). URL: https://individual.utoronto.ca/kopstein/publications/civil_society_and_the_state.pdf. doi: <http://10.1093/oxfordhb/9780199548439.001.0001>.
9. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К., 1998. Т. 1. А–Г. 672 с.
10. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. К., 2007. 992 с.
11. Конституційне право України / за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. К., 2002. 450 с.
12. Конституційне право України / за ред. В. Я. Тація, В. Ф. Погорілка, Ю. М. Тодики. К.: Український центр правничих студій, 1999. 376 с.
13. Колодій А. М. Громадянське суспільство та правова держава: проблеми та шляхи розбудови. Право України. 2010. № 7. С. 12–17.
14. Adam Jezard. Who and what is 'civil society?' URL: <https://www.weforum.org/agenda/authors/adam-jezard>. 23.04.2018.
15. Пархоменко В. Проблеми місцевого самоврядування в Україні. К. : Ін-т демократії ім. П. Орлика, 1999. 252 с.
16. A national framework for greater citizen engagement. A discussion paper, July 2008, Ministry of Justice, UK. 24 p. URL: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.justice.gov.uk/docs/citizen_engagement.pdf.
17. Strong and prosperous communities. The Local Government White Paper, Department of Communities and Local Government, October 2006, London. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272357/6939.pdf.
18. Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства: Дослідження, проект на замовлення Координатора проектів ОБСЄ в Україні. URL: <https://www.osce.org/uk/ukraine/75885>.
19. Макаренко Л. П. Проблеми комунікативної взаємодії держави та громадянського суспільства. Гілея: історичні науки, філософські науки, політичні науки. 2016. Вип. 106 (3). С. 334–338.

REFERENCES

1. Afonin, E. A., & Honyukova, L. V. (2006). *Derzhava i hromadyanyn: shlyakh do spivpratsi: nauk.-metod. materialy z pytan' orh. hromad. clukhan'* [State and citizen: the way to cooperation: science-method. materials on the questions of org. communities. cousin]. Kyiv: Vyd-vo NADU (in Ukr.).
2. Afonin, E. A., Honyukova, L. V., & Voytovych, R. V. (2006). *Hromads'ka uchast' u tvorenni ta zdiysnenni derzhavnoyi polityky* [Public participation in the creation and implementation of public policy]. Kyiv: Tsentр spryannya instytutsynomu rozvytku derzhavnoyi sluzhby (in Ukr.).
3. Kolodiy, A. F. (2002). *Na shlyakhu do hromadyans'koho suspil'stva. Teoretychni zasady y sotsiokul'turni peredumovy demokratychnoyi transformatsiyi v Ukrayini: monohrafiya* [On the way to civil society. Theoretical foundations and socio-cultural preconditions of democratic transformation in Ukraine: monograph]. L'viv: Vyd-vo "Chervona Kalyna" (in Ukr.).
4. Petryshyn, O. (2006). Hromadyans'ke suspil'stvo i derzhava: pytannya vzayemovidnosyn [Civil Society and the State: Issues of Relations]. *Visnyk akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny*, (4). 3–12 (in Ukr.).
5. Yakubovs'kyy, O. P., & Butyrs'ka, T. O. (2004). *Derzhavna vlada i hromadyans'ke suspil'stvo: systema vzayemodiyi: monohrafiya* [State power and civil society: system of interaction: monograph]. Odesa: ORIDU NADU (in Ukr.).
6. Lidovets', R. A. (2010). Stanovlennya hromadyans'koho suspil'stva u Velykobrytaniyi [The formation of civil society in the UK]. *Chasopys Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya". Seriya "Pravo": elektron. nauk. fakhove vyd.*, (2). Retrieved from: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10lrassuv.pdf> (in Ukr.).
7. Raf, Pauly, Filip, de Rynck & Bram, Verschuere. The relationship between government and civil society. A neo-Gramscian framework for analysis. Ghent University - Dept. of Public Governance, Management and Finance. Retrieved from: <https://biblio.ugent.be/publication/8065871/file/8065904.pdf> (in Eng.).
8. Simone Chambers, Jeffrey Kopstein. Civil Society and the State. The Oxford Handbook of Political Theory. Phillips, Anne, P Honig, Bonnie, John S. (Eds.). Retrieved from: https://individual.utoronto.ca/kopstein/publications/civil_society_and_the_state.pdf. doi: <http://10.1093/oxfordhb/9780199548439.001.0001> (in Eng.).

9. Shemshuchenko, YU. S., et al. (Red.). (1998). *Yurydychna entsyklopediya* [Legal Encyclopedia]. v 6 t. Kyiv, T. 1. A–H (in Ukr.).
10. Shemshuchenko, YU. S. (Red.). (2007). *Velykyy entsyklopedychnyy yurydychnyy slovnyk* [Great encyclopedic legal dictionary]. Kyiv (in Ukr.).
11. Todyka, YU. M., & Zhuravs'ky, V. S. (Reds.). (2002). *Konstytutsiyne pravo Ukrainy* [Constitutional Law of Ukraine]. Kyiv (in Ukr.).
12. Tatsiy, V. YA., Pohorilko, V. F., & Todyka, YU. M. (Reds.). (1999). *Konstytutsiyne pravo Ukrainy* [Constitutional Law of Ukraine]. Kyiv: Ukrayins'kyy tsentr pravnychkykh studiy (in Ukr.).
13. Kolodiy, A. M. (2010). Hromadyans'ke suspil'stvo ta pravova derzhava: problemy ta shlyakhy rozbudovy [Civil society and the rule of law: problems and ways of development]. *Pravo Ukrainy*, (7). 12–17 (in Ukr.).
14. Adam, Jezard. (2018). Who and what is 'civil society?' URL: <https://www.weforum.org/agenda/authors/adam-jezard> (in Eng.).
15. Parkhomenko, V. (1999). *Problemy mistsevoho samovryaduvannya v Ukraini* [Problems of Local Self-Government in Ukraine]. Kyiv: In-t demokratiyi im. P. Orlyka (in Ukr.).
16. A national framework for greater citizen engagement. A discussion paper, July 2008, Ministry of Justice, UK. 24 p. Retrieved from: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.justice.gov.uk/docs/citizen_engagement.pdf (in Eng.).
17. Strong and prosperous communities. The Local Government White Paper, Department of Communities and Local Government, October 2006, London. Retrieved from: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/272357/6939.pdf (in Eng.).
18. Mizhnarodna praktyka zakhodiv, spryamovanykh na zmitsnennya doviry mizh derzhavoyu ta orhanizatsiyamy hromadyans'koho suspil'stva [International practice of measures aimed at strengthening trust between the state and civil society organizations]. proekt na zamovlennya Koordynatora proektiv OBSYE v Ukraїni. Retrieved from: <https://www.osce.org/uk/ukraine/75885> (in Ukr.).
19. Makarenko, L. P. (2016). Problemy komunikatyvnoyi vzayemodiyi derzhavy ta hromadyans'koho suspil'stva [Problems of communicative interaction between the state and civil society]. *Hileya: istorychni nauky, filososfs'ki nauky, politychni nauky*, 106(3). 334–338 (in Ukr.).

Надійшла 23.04.2018

РЕКОМЕНДОВАНЕ ЦИТУВАННЯ (RECOMMENDED CITATION), АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS)

Лещенко Р. М., Заїка А. В. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства у Великобританії: досвід для України. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2018. № 3. С. 48–55.
 URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_3_8.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1403136>

Визначено, що процеси розвитку та вдосконалення взаємодії держави та громадянського суспільства залежать як від самоорганізації громадян як інструменту суспільного впливу на формування та впровадження державної політики, контролю за діяльністю публічних органів влади, так і від державних механізмів, які створюють можливості для такого впливу. Відсутність участі інститутів громадянського суспільства у процесі формування та впровадження державної політики, контролю за виконанням рішень є серйозним недоліком державного управління країни. Запропоновано визначення поняття "громадянське суспільство" у різних інтерпретаціях науковців, його ознаки та сутність. Зазначено генезу взаємодії громадянського суспільства в Великобританії. Наведено сучасний стан взаємодії громадянського суспільства та держави в Великобританії, приділено увагу наведенню етапів становлення взаємодії громадянського суспільства та держави в Великобританії. Визначено основні проблеми України у процесі діалогу держави з громадянським суспільством на сучасному етапі. Наведено пропозиції корисного досвіду Великобританії для України.

Ключові слова: держава; державне управління; органи державної влади; громадянське суспільство; інститути громадянського суспільства

Лещенко Р.М., Заїка А.В. Взаимоотношения государства и гражданского общества в Великобритании: опыт для Украины

Определено, что процессы развития и совершенствования взаимодействия государства и гражданского общества зависят как от самоорганизации граждан как инструмента общественного влияния на формирование и внедрение государственной политики, контроля деятельностью публичных органов власти, так и от государственных механизмов, которые создают возможности для такого влияния. Отсутствие участия институтов гражданского общества в про-

цессе формирования и внедрения государственной политики, контроля выполнения решений является серьезным недостатком государственного управления страны. Предложено определение понятия "гражданское общество" в разных интерпретациях ученых, его признаки и сущность. Указана генеза взаимодействия гражданского общества в Великобритании. Приведены современное состояние взаимодействия гражданского общества и государства в Великобритании, уделено внимание наведению этапов становления взаимодействия гражданского общества и государства в Великобритании. Определены основные проблемы Украины в процессе диалога государства с гражданским обществом на современном этапе. Приведены предложения полезного опыта Великобритании для Украины.

Ключевые слова: государство; государственное управление; органы государственной власти; гражданское общество; институты гражданского общества

Leshchenko R.M., Zaika A.V. Relations between State and Civil Society in Great Britain: Experience for Ukraine

The conditions for the development of civil society, the current strategic goals and principles of the United Kingdom in support of the participation of the civil society in the main political processes of the state are highlighted. It is determined that the processes of development and improvement of interaction between the state and civil society depend both on the self-organization of citizens as an instrument of social influence on the formation and implementation of state policy, control over the activities of public authorities, and from state mechanisms that create opportunities for such influence. It is shown that the analysis of the state policy of Ukraine concerning ways of interaction of authorities with civil society institutes shows that at present the urgent need for research and introduction of new mechanisms of involving citizens in political processes is urgent. Lack of participation of civil society institutions in the process of formation and implementation of state policy, control over the implementation of decisions is a serious disadvantage of state governance. The definition of the concept of "civil society" is proposed in various interpretations of scientists, its features and essence. The genesis of the interaction of civil society in the UK is noted. The present state of the interaction of civil society and the state in Great Britain are given; attention is paid to the stages of formation of the interaction of civil society and the state in Great Britain. The main problems of Ukraine in the process of dialogue between the state and civil society at the time are determined. The suggestions of useful UK experience for Ukraine are presented.

Key words: state; state administration; state authorities; civil society; institutes of civil society